

כללי-ישראל

המציאות של עם ישראל מופיעה מתוך שלשלת הקודש של יציאת מצרים, מתן תורה, ו"ושכנתי בתוכם". במהלך זה יש סיבוכים ומשברים, אבל רבונ-של-עולם, יוצר האדם ויוצר ישראל, לא עוזב אותנו. הוא מחנך ומדריך אותנו גם דרך המשברים. הוא מביא אותנו מתוך דחיפה אלוהית עד אחרית הימים. ספר בראשית הוא הקדמה: "מעשי אבות סימן לבנים"²⁰. "שמות-ויקרא" - ענינים אחד. לא כדברי ההבלים של דוקטורים ופרופסורים שחותרים דברי אלהים חיים חתיכות-חתיכות ומקבלים פרסים על כך. כל עין רואה ש"שמות-ויקרא" הם ענין אחד: השלישיה המקודשת של יציאת מצרים, מתן תורה, והמסקנה שהיא "ושכנתי בתוכם".

שכינה בישראל היא גילוי נצח ישראל: "ושכנתי בתוך בני ישראל, ולא אעזב את עמי ישראל"²¹ לעולם. קודש-ברוך-הוא ושכינתה, אורייתא ישראל וקודש-ברוך-הוא חד²². אנו שייכים לרבונ-של-עולם. "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ"²³. "השמים שמים לך, והארץ נתן לבני אדם"²⁴. אנו נמצאים בעולם-הזה על פני כדור הארץ, אבל כדור הארץ הוא חלק מהשמים. אנחנו פיזור מהשמימיות. "מלכותך מלכות כל עלמים"²⁵. בימינו מטפסים על הירח ומביאים משם אבנים, אבל יש עוד מיליוני כוכבים בחלל ועוד מיליוני עולמות. יש אנשים שמסתפקים במועט, בכדור הארץ הזה. אנחנו לא מסתפקים במועט, אנו שייכים לרבונ-של-עולם, אשר "מלכותו מלכות כל עלמים". ומתוך-כך יש צורך ב"בינו שנות דר ודר"²⁶, כדי לראות ש"ממשלתך בכל דור ודר"²⁵ גם דרך סיבוכי הדורות. אנחנו לא מסתפקים במועט. אנחנו שייכים לכלל כולו של הכלליות האלוהית²⁷, וממנו אנו זוכים לשפע חיים של כל פרטיה ודקדוקיה של תורה ש"הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה"¹⁹. יש לזכור שכל פרטיה ודקדוקיה של תורה אינם אלא גילוי של קדושת הכלל בישראל, גילוי של "ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל", גילוי שכינה בתחתונים. זה ענינו - להתמלא בשפע האלוהי הנמשך מ"ושכנתי בתוכם".

ועשו לי מקדש

"ושכנתי בתוכם"¹ מתגלה דרך העשייה שלנו: "ועשו לי מקדש"¹. עשייתנו גורמת להתאחוות הקדושה ב"בית קדושה"²⁸. בית הוא פגישה בין מעשה האדם ובין היסוד האלוהי, הוא אחיזת השמימיות בארציות. בנין הוא חיבור של עצים ואבנים, שהם תלושים מן הקרקע, עם הקרקע. אבל הקרקע שאנו עומדים עליה אינה מעשה שלנו. "והארץ נתן לבני אדם"²⁴. אדם יכול להשתלט על הקרקע, לחפור בה בורות ולחדש כל מיני חידושים, אבל לא הוא עשה את הקרקע. במחצית השנייה של ספר שמות ובהתחלת ספר ויקרא מתברר כל תהליך עשיית הבית הזה וכל ענין העבודה בבית הזה, עד שמגיעים בפרשת "שמיני" למשבר הנורא של בני אהרון, שהוא תוספת בירור ענין הבית. אחרי הכלל הגדול הזה נפגשים עם פרטיותה של תורה: החיה הנאכלת והחיה אשר לא תאכל²⁹. נפגשים עם דבר ד' המקיף את כל חיי האדם: האדם הכריא והאדם החלש והחולה, בין בגופו בין בבגדיו בין בביתו³⁰.

קדושת הקרקע

בפרשת "בהר" חוזרים אל הכלל. מגיעים לשיא, למסקנת המסקנות: הופעת דבר ד' אלינו בקרקע. "כי תבאו אל הארץ"³¹. זהו ענינו של האדם, פגישה עם הקרקע: "והארץ נתן לבני אדם"²⁴. והארץ הזאת היא של ד', "ושבתה הארץ שבת לד'³¹". נפגשים פה בעצם קדושת הקרקע, בענין האלוהי של הקרקע.

שמות יוציא, ויקרא, א, 258-9

ברית

מתוך-כך נפגשים עם המושג של ברית⁴⁶. צריך להבין את המושג הזה של ברית באופן יסודי. הקדוש-ברוך-הוא כורת ברית, לא אנחנו עושים ברית. המושג של ברית הוא מושג אלוהי. לפעמים יש בדברי קודש של התנ"ך מקרים היסטוריים של חוזה, אבל יש לראות את הדברים בשלמותם. כתוב שאברהם כרת ברית עם אבימלך⁴⁷ - זו ברית במובן האנושי - אבל בשום מקום לא נאמר שאברהם כרת ברית עם רבונ-של-עולם. לא נמצא בכל התורה כולה ביטוי שאנחנו כרתנו ברית עם ד', אלא ד' כרת ברית עם ישראל, עם אברהם⁴⁸. "וכרות עמו הברית"⁴⁹. אברהם לא כרת ברית עם ד', אלא אברהם "האמן בד'⁵⁰", הוא דבק בברית הזאת, דבקות אלוהית של קבלת הברית. וכך הוא לגבי כלל-ישראל, לא אנחנו עשינו את עצמנו עם ד'. יוצר האדם ובורא התרבויות והגזעים, יצר אותנו ככה וברא מין אדם כזה לדורות עולם, "כימי השמים על הארץ"⁵¹. זה המובן השמימי האלוהי של ברית.

בגמרא גיטין נמצאת הגדרה של הברית הזאת מפי רבי יוחנן: "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר: כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל"^{52,53}. הברית היא תורה, תורה בשלמותה ובתמימותה. כריתת הברית עם ישראל היא בשביל תורה שבעל-פה⁵⁴, שנקראת "חיי עולם נטע בתוכנו"⁵⁵. כריתת הברית היא מתוך חיי עולם הנתועים בתוכנו, ממקור "עם זו יצרתי לי"⁵¹.

שמות יוציא, ויקרא, א, 302-3

כל המצוות - תלויות בארץ

גם במצוות קיימת הבחנה בין מצוות התלויות בארץ למצוות שאינן תלויות בארץ, אבל גם פה צריך לזכור שבמובן הכללי, המצוות שאינן תלויות בארץ, גם הן תלויות בארץ. רש"י ורמב"ן מביאים את דברי חז"ל ב"ספרי", שגם שמירת המצוות בגלות נמשכת מהמקור שהוא בארץ. במצב החמור של "ואבדתם... מעל הארץ"⁶⁰, יש המשך קיום מצוות: "אף לאחר שתגלו, היו מצויינים במצוות, הניחו תפילין, עשו מזוזות, כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו"⁶¹. יש ערך לכל המצוות כולן באותה מידה שהן חוזרות לכלל של "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ"³⁹. רק מתוך-כך יש להניח תפילין בחוץ-לארץ.

בגמרא קידושין מתבררים החילוקים שבין מצוות התלויות בארץ לבין מצוות שאינן תלויות בארץ, בין מצוות ששייכות לקרקע לבין מצוות ששייכות לגוף האדם מישראל. כדוגמא למצוה אישית פרטית נזכרת שם מצוה תפילין⁶². זהו דבר צודק, הגיוני ואמיתי מאוד, כי זאת הדוגמא הבולטת ביותר, של מצוה התלויה באיברים של האדם. היא תלויה בקרקפתא⁶³.

כמרכן, אין שליחות בהנחת תפילין⁶⁴. מדוע? כיון שיש חילוק יסודי בין פעולה לבין דבר השייך לעצם מציאות הגוף. שליח יכול לעשות פעולה והיא נחשבת כפעולה שיוצאת מן האדם עצמו, אבל מצוה של התקדשות חלק מהגוף, היא דבר פרטי אישי, ואין אפשרות של שליחות.

מצוות תפילין היא הדוגמא היסודית של היפך מצוות התלויות בארץ. היא שייכת לגוף הזה, לאורגניזם הזה. לכאורה מאי נפקא מינה אם מניחים תפילין בירושלים, בפתח תקוה, או בחוץ-לארץ? אבל גם המצוה הזאת, שהיא כל-כך פרטית, בהבלטה גדולה - היא מתגלית במציאותה השלמה בארץ-ישראל⁶⁵.

יש על כך ביטוי מיוחד של ה"חפץ חיים" זכרוננו לברכה. לפעמים צדיק נראה משונה. גם ה"חפץ חיים" היה משונה. במה? משונה באונות, משונה בצדקות, משונה בטוהרה, ומשונה בדאגתו לכלל-ישראל⁶⁶. בהקדמתו לספרו "חפץ חיים", הוא משתמש בטרמינולוגיה מיוחדת: כח הדיבור של כלל-ישראל⁶⁷. הדיבור של האדם מישראל אינו פרטי, כל אחד מאיתנו הוא חלק של כלל-ישראל. לכן אם הוא מטמא את לשונו בדיבור לשון הרע חלילה, הרי הוא מקלקל בזה את כח הדיבור של כלל-ישראל. הא בהא תליא. מתוך התפיסה הלאומית הכלל-ישראלית, נמשכת תפיסה כלל-ישראלית של כח הדיבור ושל כל מצוות התורה. ומכאן לביטוי של ה"חפץ-חיים": קיום מצוה בארץ הוא פי עשרים מאשר בחוץ-לארץ⁶⁸. כאשר אותה מצוה מתקיימת מתוך שייכות למקור הכלל-ישראלי, אזי יש לה ערך בכפלי כפלים.

אמנם יש חילוקין בין מצוות, אבל כלל המצוות, כלל קבלת עול מלכות-שמים, אחוז בקדושת כלל-ישראל וקדושת ארץ-ישראל. היו אנשים שהיה קשה להם לעכל שהנחת תפילין בחוץ-לארץ קשורה לארץ-ישראל. "הניחו תפילין... כדי שלא יהיה לכם חדשים כשתחזרו"⁶¹. לכן רצו להתחכם ולומר שלא מדובר בתפילין ובמזוזות, אלא בתרומות ומעשרות, שיש להם אותן ראשי תיבות "תו"מ", והכוונה היא שמצוות תרומות ומעשרות מתפשטת גם לארצות הסמוכות לארץ-ישראל⁶⁹. אבל מה לעשות שיש גירסא אצל הקדמונים שבמקום תפילין ומזוזות נאמר שם: ציצית⁷⁰. אלא זה דבר פשוט שכל שיעור קומת התורה שמשוה קיבל מסיני, מופיע בכל שלמותו רק "כי תבאו אל הארץ"³¹. "כל המצוות... כללותיהן ודקדוקיהן מסיני"⁴³ מתגלות פה, בארץ-ישראל.

יש "קרקעיות" במצוות ויש "מיטלטלין" במצוות. מן המצוות הכלליות הקרקעיות והחקלאיות כגון תרומות ומעשרות, שמיטה ויובל, יש המשך במידה מסויימת לכל תפוצות הגולה של מצוות של מיטלטלין. מיטלטלין נקנים אגב קרקע³⁴. כל המצוות לכל פרטיהן מצטרפות ונאחוות בקרקעיות האלוהית הכללית⁷¹.

קיבל מסיני, מופיע בכל שלמותו רק "כי תבאו אל הארץ"³¹. "כל המצוות... כללותיהן ודקדוקיהן מסיני"⁴³ מתגלות פה, בארץ-ישראל.

יש "קרקעיות" במצוות ויש "מיטלטלין" במצוות. מן המצוות הכלליות הקרקעיות והחקלאיות כגון תרומות ומעשרות, שמיטה ויובל, יש המשך במידה מסויימת לכל תפוצות הגולה של מצוות של מיטלטלין. מיטלטלין נקנים אגב קרקע³⁴. כל המצוות לכל פרטיהן מצטרפות ונאחוות בקרקעיות האלוהית הכללית⁷¹.

ברית אבות וזכות אבות

בגמרא שבת ישנו בירור של המושג ברית⁶⁶. "בינו שנות דר ודר"⁵⁷. בתולדות עם ישראל היו שנים ודורות מסובכים. למשל, בזמן הושע, הנביא הראשון של תרי-עשר, היה מצב של שחיתות וירידה מוסרית⁵⁸. על דורות אלה יש ביטוי חז"ל: "תמה זכות אבות"⁶⁶. על זה מעירים התוספות: "אומר רבינו תם, דכות אבות תמה אבל ברית אבות לא תמה, דהא כתיב - 'זוכרתי את בריתי יעקוב'⁵⁹ אף לאחר גלות, ואנן אין אנו מזכירין זכות אבות אלא הברית"⁶⁰. ברית אבות קיימת לנצח נצחים, על אף הסיבוכים. היא מין כח עליון, יסודי מאוד ועמוק מאוד של קדושת ישראל⁶¹. דברים אלה נמצאים בהרחבה בדברי קודש של ספר הכוזרי ושל המהר"ל.

מהו הענין של זכות אבות? המשך מהאבות לבנים, השפעה של אבות גדולים וקדושים על הבנים⁶². אברהם אבינו, האב הראשון היה מחנך גדול, ככתוב "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד'⁶³". היו לו חניכים, והוא גייס אותם למצוה אחת: "וירק את חניכיו"⁶⁴ להציל את לוט. אברהם אבינו מגייר את האנשים ושרה את הנשים⁶⁵. זכות אבות היא כח מוסרי, רוחני ואמוני שנמשך מהמקור הגדול והקדוש של האדם המחנך האצילי לדורות רבים. זהו כח רוחני אנושי הנמשך ממקור קדושה אנושית. מתוך זה צריך להבין שיש מצבים שנגמרת זכות אבות. זכות אבות יכולה להימשך הרבה מאוד דורות, אבל במצב של תסבוכת נוראה ואיומה היא תמה, מפני שכל תוקפה הוא אנושי. מה שאין כן ברית; ברית אינה אנושית אלא שמימית, נצחית. "כרת ד' את אברם ברית"⁶⁶. "אנכי כרתי ברית"⁶⁷. ברית זה תורה. התורה היא שמימית אלוהית. תורה מן השמים - לא שייך שתהיה תמה. היא מעל כל הדורות, ונמשכת מ"צדיק בכל הדורות"⁶⁸. "והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם"³.

שמות יוציא, ויקרא, א, 303-5

1. כ"ח באייר

"ועתה יגדל נא כח ד", בכ"ח אייר. באותו מגדל ובאותם מגדלים, בהם גדול כוח ד', הופיע כ"ח באייר. "קול ד' בכח".³ הזכרנו כמה פעמים, ויש מקום להזכיר שוב, את פלאי-הפלאים של ההנהגה האלוהית של ריבונות-של-עולם, המתגלה בתקופות האחרונות יותר ויותר בגילוי. יש צורך להתבונן בסדרי התקופות, השנים והימים. בהופעה המיוחדת של כ"ח באייר, באותו יום כ"ח אייר תרס"ד, לפני כמה עשרות שנים, הופיע האור האלוהי החדש על ציון ועל ירושלים, על ישראל ועל ארץ-ישראל. באותו יום, כ"ח באייר תרס"ד, היתה התגלות הופעתו של אבא, זכר צדיק וקדוש לברכה, בארץ. באנו לארץ-ישראל.⁴ כשהאור הזה הופיע בכ"ח באייר, נמשכה ההנהגה האלוהית מאז ועד הנה. אין זה במקרה, אלא בהתאם לסדר ההנהגה האלוהית. מכאן ואילך הולך מיום זה שעלינו לארץ-ישראל, ומתגלה מה זה כ"ח באייר, פלאי-הפלאים של ההנהגה האלוהית! "ועתה יגדל נא כח ד". כוח ד' הולך מתגלה ומתגדל מתקופה לתקופה, משנה לשנה, מיום ליום. "יום ליום יביע אמר ולילה ללילה יחיה דעת".⁵ צריך לפקוח עיניים ולראות, לפתוח אזניים ולשמע "קול ד' בכח, קול ד' בהדר", שמופיע בימינו אלה, בשנותינו ובדורותינו.

2. אותו יום רביעי

הזכרנו את אותו יום רביעי. איך אפשר לא לזכור. אי-אפשר לשכוח את אותו יום רביעי! בא אלי שליח בשם הרב הראשי הרב גורן. לשמיעת הבשורה, כמובן התרגשנו מאוד, התנשקנו. התפללנו מנחה בהלל וריקודים. אחר-כך הגיעה הודעה טלפונית מהרב גורן. אצלנו בבית אין טלפון, אז יש שקט, אבל לפעמים מוסרים הודעות דרך השכנים. אם-כן, מסרו בשם הרב גורן שהוא רוצה שאדע שמתקרב, עכשיו נמצאים בסביבת. ורקפלו והולכים אל הכותל, ושאתכונן לנסוע לשם. כאשר הגיע הנהג שאלתי אותו: איך נכנסתם? אמר לי: כל השערים פתוחים לפנינו. הוא הביא אותי בגיפ של הצבא.⁶ נסענו ונסענו. שאלתי אותו: לאן תביא אותי? פתאום הוא אומר לי: אנחנו בהרה-הבית. נבהלתי. היינו מול הבניין שלהם.⁷ אכן המעבר היה דרך שער האריות. אז אי-אפשר היה לגשת בדרך אחרת, לכן הכניסו אותי דרך המעבר הזה. היו שם חבורות של בחורים. עברו חבורות גדולות של אנשי צבא שלנו מכל צד, ואני שומע קול צועק אלי: הרב צבי יהודה! זה היה חנן פורת. היו עוד תלמידי-יחזקאלים, מחנה גדול של אנשי צבא, תלמידי-יחזקאלים! הגענו לכותל. רקדנו, שמחנו, התרגשנו, התחבקנו והתנשקנו עם החיילים. אין צורך לספר על הגאונות, הצדקות והקדושה של מרן הרב הראשי שליט"א, שהלך בגבורה בראש הצבא, בראש הכובשים עם שני כלי נשק. האם אתם יודעים מה היו שני כלי הנשק שלו? ספר תורה קטן ושופר קטן! אחר-כך הוא אמר לי: גמרנו את הביקור הזה בכותל, עכשיו אני הולך לחברון. קפצתי, נבהלתי, פחדתי. לא יכולתי להבין. ריבונות-של-עולם! מה פשר הדבר?! הוא הולך לחברון עם שני כלי הנשק, עם ספר התורה הקטן ועם השופר הקטן!

למחרת בצהריים הודיעו לי: הרב גורן נמצא בבית של חותנו הרב דוד כהן.⁸

כך היה המעשה. "אילו פינו מלא שירה כים... אין אנו מספיקים להודות". איך אפשר, ריבונות-של-עולם, לא לראות את זה! איך אפשר לא להתמלא אמונה, איך אפשר לא להתמלא בחרדת קודש, ממה שריבונות-של-עולם עשה ועושה ויעשה איתנו, כלפי כל העולם כולו, כלפי כל הגויים כולם וכלפי כל המאמינים וכל הלא מאמינים.

3. ירושלים

שאלה: במה נתייחדה קדושתה של ירושלים משאר מקומות?

הרב: כשם שבכל דבר יש מדרגות, כך יש גם מדרגות בקדושה. כל העולם נברא מלא הבחנות, ואין להתעלם מכך ולטשטש את ההבדלים שיש בבריאה. יחד עם זה, דיפרנציאציה אינה ספריציה, הבחנה אינה פירוד. פירוד מביא למלחמה וניתוק, הבחנה מביאה לשיתוף פעולה והרמוניה. גם בגופו של האדם יש הבחנה בין איבר לאיבר, וכשם שבגוף האדם, הלב הוא בעל מרכזיות מיוחדת, כך היא ירושלים ביחס לכל ארץ-ישראל. אמנם שכם וג'נין הן שלנו, כמו שתל-אביב היא שלנו, איבר מאיברינו, ואסור לוותר על אף אחד מהם. אמנם לירושלים יש מרכזיות מיוחדת, והיא מרכז לכל הכוחות הפנימיים שבאומה: תורה ונבואה, מקדש ומלכות. ירושלים היא מושב הסנהדרין בלשכת הגזית, גיא חזיון, מקום המקדש ובירתנו המלכותית. היא עיר אשר עוצמה מדינית, רוחנית, מוסרית ומשפטית חברו בה יחדיו.

יש מציאות של "כי בחר ד' בציון"⁹ המקיפה את כל ארץ-ישראל כולה, ויחד עם זה, בתוך ארץ-ישראל עצמה יש מקום "אשר יבחר ד' אלהיך בו"¹⁰. קדושת ירושלים אינה באה להתעלם מקדושת כל מלאו רוחב ארצנו, אלא אדרבה, מתעלה עליהם ומתוכם. ירושלים מקודשת מכל ארץ-ישראל, מה שניתן לפרש במובן של מ"ם היתרון, שירושלים מקודשת יותר מכל ארץ-ישראל, אבל לא פחות מזה במובן של מ"ם המקור, שירושלים מקודשת מתוך כל ארץ-ישראל, כמו שכתוב: "המקום אשר יבחר ד' אלהיך מכל שבטך לשום את שמו שם"¹¹, וחו"ל מסבירים שבית-המקדש נבנה ממגבית שנעשתה מתוך כל שבטי ישראל.¹² ככל שניישב את כל ארץ-ישראל, גם שכם וגם חברון, יותר תתגלה מתוכה קדושת ירושלים.

6. ויקחנו בציצית ראשנו

לכו חזו. ראוי לנו לכולנו יחד שנתרומם קצת אל הראייה ואל החיזיון את כל מה שנמשך במאה השנים האלה, ובתוכם כל הדברים הנוראים של הניתוח הנורא של מיליוני עמי-ישראל, השבט והחסד של הניתוח של הגוף הלאומי, הגוף הכללי-ישראלי, הגוף הלאומי הגדול של ישראל, שהיה הכרח אלוקי לחתוך ולנתח: "ויקחנו בציצית ראשנו"¹³, והוציא אותנו, על-ידי ניתוח ואופרציה של כל הגופות, הנשמות והאישים של עמי-ישראל, ומתוך כך לקח אותנו והחזיר אותנו למקומנו. הניתוח הנורא האיום הזה, שייך ל"לכו חזו מפעלות ד'". נתרומם לראייה, חיזיון, שייכות, התדברות והתקשרות, לראות מפעלות ד' אשר ריבונות-של-עולם עשה ועושה והולך וממשיך לעשות. ריבונות-של-עולם התחיל את המצוה, וימשיך כהנה וכהנה, בלי שום ספק. נזכור את ששת מיליוני נשמות וגופות ישראל השייכות לניתוח האלוקי הזה שהכין את קיבוץ הגלויות - "ושב וקיבץ"¹⁴.

בין ה' אייר, "האי יומא דקא גרים"¹⁵ של הקמת המדינה, לבין כ"ח אייר, יום שחרור ירושלים המקודשת מכל ארץ-ישראל, אנו מתעלים בדרגה מיום ליום. בכ"ח אייר זכינו להשלמת העובדה שהחלה בה' אייר, וה' אייר נתעלה, נתגדל ונתקדש על-ידי כ"ח אייר.

נחית בחסדך עם זו גאלת".¹⁶ ריבונות-של-עולם נחה אותנו בחסדו, מהצרת בלפור ועד להקמת המדינה, בחסדו - הלך היישוב ונבנה, הלך ונתעצם. מתוך כך הגענו ל"עם זו גאלת". "אזור ישראל בגבורה"¹⁷ הפיח אומץ ומסירות-נפש בקרב ראשי הציבור להכריז כי קמה מדינת ישראל, ובקרב לוחמי ישראל שמסרו נפשם על קידוש השם וארצו להתגבר על כל הקמים עליו. גבורה זו היא שורש לכל הניסים והנפלאות.¹⁸

במלחמת ששת-הימים, מסובב הסיבות הביא אותנו למדרגה עליונה יותר: "נהלת בעוזך אל נוח קדשך".¹⁹ ריבונות-של-עולם ניהל אותנו בעוז גדול ותעצומות ומתוך כך הגענו ל"נוח קדשך", הרה-הבית ומקום המקדש.

בירושלים ריכזו כל הכוחות הפנימיים שבאומה: מקום המלוכה, ערש הנבואה, עיר המקדש, ומקום הסנהדרין בלשכת הגזית. ירושלים מקודשת מכל ארץ-ישראל, לא רק במובן של מ"ם היתרון, אלא גם במובן של מ"ם היחס: היא מקודשת מתוך כל ארץ-ישראל. מתוך קיבוץ גלויות בכל חלקי הארץ וריבוי התיישבות בתוכם, מתגלה קדושת ירושלים.²⁰

חזרנו הביתה בפקודה אלוהית ושיא חזרתנו הביתה הוא "נהלת בעוזך אל נוח קדשך". את העובדה ההיסטורית האלוהית הזאת לא יוכלו לשנות כל מלכי מזרח ומערב וכל רשעי עולם, ואף כל הצדיקים למיניהם לא יוכלו לשנותה. "עצת ד' לעולם תעמד".²¹ "לא נזח סכאן!"

אי-אפשר לשכוח את אותו היום. כבר זמן מה לפני כן היה המצב מתוח, וכמה מתלמידי הישיבה היו מגוייסים. בבוקר יום שני, כ"ו אייר, בדרכי להתפלל תפילת שחרית בישיבה, ניגש אלי אחד מן הבחורים והודיעני שהמלחמה התחילה, והלגיון הערבי מתפאר שהוא יכבוש את כל ירושלים. הגיעו אלי שמועות על קרבות בעיבורה של ירושלים. ידיד אחד טלפן לי ומסר לי הודעה בשמו של הרב שלמה גורן שהיה אז הרב הראשי לצה"ל, שיחידות צה"ל הולכות ומתקרבות אל ירושלים שבין החומות. ידיעה מרעישת! משעה לשעה גברה הציפיה. תלמיד אחד מהישיבה שהיה מגוייס, בשעת חופשה קצרה קפץ אל הישיבה ובישר שלמחרת, אם ירצה ד', יגיעו הצנחנים אל הכותל המערבי. כולנו היינו שרויים בחרדה ותקווה. ביום רביעי לפני הצהריים, דפק קצין בפתח ביתי, ומסר לי בשמו של הרב גורן: "כבוד הרב מוזמן על-ידי הרב הצבאי הראשי אל הכותל המערבי. למטה מחכה זחל"ם!". בדרך הצטרף אלינו ר' דוד כהן, הנזיר זצ"ל, שאף הוא הוזמן על-ידי חתנו הרב שלמה גורן. הזחל"ם עשה בקושי את דרכו בין ההמונים שהצטופפו בחוצות ירושלים, בדמעות של שמחה, שירה וריקודים על שחרור ירושלים שבין החומות. בדרך סיפר לי הקצין: משהגיעו הצנחנים לרחבת הכותל, עלה לנדבכו העליון קצין אחד, תלמיד בישיבה, והניף את דגל המדינה במרומי הכותל המערבי. המפקד אמר לו שמגיע לו פרס על מעשהו ושאל אותו במה הוא בוחר. השיב: "הפרס המכובד ביותר בשבילי יהיה שתשלחו רכב צבאי ותביאו הנה את מורנו ר' צבי יהודה הכהן קוק, ראש ישיבת מרכז הרב". הוא גם סיפר לי, שבין הראשונים שהגיעו אל רחבת הכותל, על-אף סכנת הכדורים של רובי הצלפים הערבים, שהוסיפו לירות ממקומות מחבוא שונים, היה הרב גורן, כשבידו האחת ספר תורה ובידו השנייה שופר. לוחמים מנוסי קרבות קשים, בכו כילדים בשמעם תקיעת השופר של הרב הראשי. הם העריכו את אומץ-ליבו ומסירות-נפשו בהיותו כל הזמן בקו הראשון, כאחד הצנחנים אשר פרצו מגבעת אוגוסטה-ויקטוריה אל הכותל המערבי. לא מעטים נפגעו בפריצה זו. לשאלתי דרך איזה שער משערי העיר הגיעו לכותל, השיב לי קול מוכר של חייל תלמיד הישיבה: "ברוך השם, כל השערים פתוחים". תלמיד אחר שהוא רב צבאי, ניגש אלי ואמר שקיבל רשות מהפיקוד לערוך כאן תפילת מנחה בציבור. התפילה הראשונה בכותל אחרי תשע-עשרה שנות ניתוק! זו היתה תפילה שכולה דבקות. העינים התמלאו דמעות. חיילים השתטחו בכל גופם על רצפת הרחבה. אחרים הכניסו אצבעותיהם בין האבנים. אמרו מזמור תהילים "שיר המעלות בשב"ד את שיבת ציון היינו כחלמים".

7. חזרנו לנחלת אבותינו

נזכיר גם טענות של אנשים: כיבוש; כבשנו; המקומות הכבושים. כל אחד מאיתנו, כאשר נפגש עם חברים מזכיר זאת: כיבוש. אך זהו דבר פשוט. אנחנו לא כבשנו. לא הלכנו לכבוש את תימן וכדומה.

אמרתי דברים על יד הכותל המערבי²², וחזרתי עליהם, ועוד אחזור עליהם כמה פעמים: "אנחנו חוזרים אל נחלת אבותינו"²³. כל החלטות אומות-העולם לא יועילו. הם דברים בטלים ומבוטלים. זה לא ישתנה. אנחנו חוזרים אל ארץ-ישראל הירושה לנו מאבותינו כהגדרת הגמרא²⁴. עם קץ הגלות הגיע הזמן שאנו חוזרים אל ירושתנו האלוקית. אין להעלות על הדעת, בין בתוכנו בתוך עמי-ישראל, בין בתוך אומות-העולם, שיש איזו מציאות, איזה כוח, איזה ערך, איזה מצב שיעכבו את סדר התהליך האלוקי הזה, המשיב אותנו לנחלת אבותינו. אין כאן שום כיבוש. לעומת נוסחאות שלהם "האדמה הערבית", "שעל ערבי" - אין אדמה ערבית²⁵ יש אדמת ד'! "והאכלתיך נחלת יעקב אביך"²⁶, "פרצת ימה וקדמה" בנחלת יעקב אביך. את העובדה הזאת הגויים מוכרחים להכיר, וקודם - אנחנו צריכים להכיר את החזון הזה, "לכו חזו מפעלות ד'". נתרומם יותר ויותר, נתבונן ונראה את כל מדרגות העובדה הזאת ההולכת ומתגלה בפלאי-הפלאים של קיבוץ גלויות ושל הקץ המגולה²⁷, בכל-כך הרבה פלאי הפלאות של ניצחונותינו הצבאיים. לכו חזו את כל המדרגות וכל העניינים המופיעים לפני זה, וכל הדברים השייכים לזה, וכל המדרגות המכשירות ומגלות את דבר ד'.